

Anton Putytskyi, PhD Student
*Educational and Scientific Institute of Business,
Economics and Management,
Sumy State University
Sumy, Ukraine*

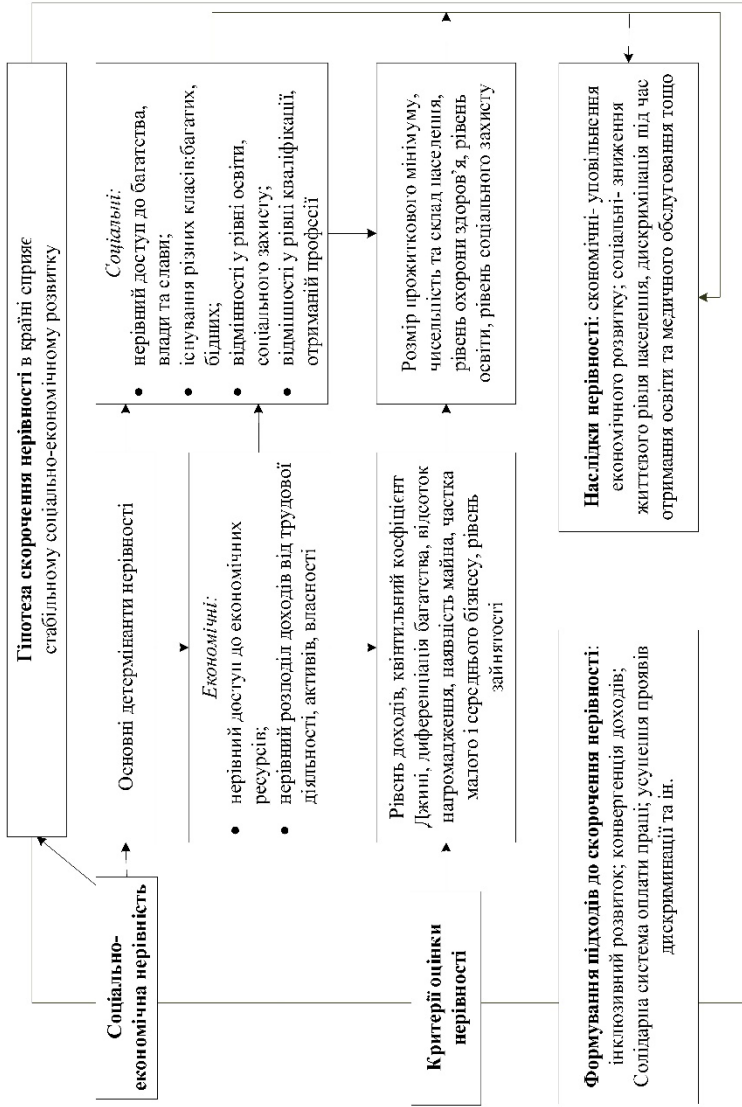
DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-244-9-28>

**THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES
OF RESEARCHING THE CATEGORY "INEQUALITY",
ITS TYPES AND MANIFESTATIONS**

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ
КАТЕГОРІЇ «НЕРІВНІСТЬ», ЇЇ ВИДІВ ТА ПРОЯВІВ**

Багатомірна модель нерівності є сферою наукових інтересів учених-соціологів, економістів, філософів і політологів, які різноаспектно розглядають сутність цієї категорії. Явище нерівності є складним за походженням, природою, причинами, структурою та підходами до вивчення. Для того щоб розібратися з його сутністю, механізмами прояву та підходами до скорочення, розглянемо сутнісні та соціально-економічні основи формування нерівності (рис. 1).

Поняття нерівність має грецьке походження та є зворотнім терміном до поняття рівність («omnes pares sumus» – нерівність). Обидва ці поняття пов'язані з порівнянням двох об'єктів, проте якщо рівність характеризується словом «однакові», то нерівність свідчить про відмінність порівнюваних об'єктів. Нерівність – це відносна оцінка економік різних країн, окремих осіб та груп у суспільстві. Отже, величина нерівності є співвідношенням між об'єктами дослідження та визначає відхилення об'єкту дослідження за певними показниками від медіанного значення цього показника (еталону) [3]. Як правило, під нерівністю розуміють існування людей в умовах за різного, нерівного доступу до ресурсів.

Рис. 1. Детермінанти виникнення нерівності та формування підходів до її скорочення

Джерело: сформовано за [1; 2]

Найчастіше в економічній літературі можна зустріти вживання понять «соціальна нерівність», «економічна нерівність», «соціально-економічна нерівність», які, здебільшого, співпадають за змістом, та водночас, вирізняються певними смисловими ознаками в залежності від представників наукових шкіл, течій і напрямів, які вивчають сутність цих категорій і понять, або вживають їх у своїх наукових дослідженнях.

Соціологи найбільшу увагу приділяють дослідженню соціальної нерівності, в основі якої лежить покладено розподіл суспільства на різні за ієрархією групи за такими чотирьома критеріями: дохід, ступінь влади, рівень освіти та престиж професії (рід заняття).

При дослідженні економічної нерівності основна увага зосереджена на дослідженні розподілення грошових доходів на уявній шкалі «багатство – бідність», яке властиве конкретному суспільству – серед груп населення в середині країни або між країнами» [4, с. 124].

Існують різні види, а відтак – і прояви нерівності. У доповіді ЮНЕСКО надано трактування семи проявам нерівності (табл. 1).

Серед пропонуванних у табл. 1. видів і проявів нерівності не визначено розмежування між регіональною, національною та глобальною нерівністю.

Опрацювання наукових джерел дозволяє нам уточнити визначення *регіональної нерівності* і трактувати її як нерівність у рівні життя і в доходах різних регіонів, обумовлену господарськими навичками населення, природними особливостями та географічним положенням території. Саме регіональна нерівність є спонукальним чинником для оцінювання рівня соціально-економічного розвитку регіонів щодо виявлення можливості вирішення поточних та довгострокових задач соціального і господарського розвитку на основі використання резервів і джерел економічного зростання й ефективності заходів реалізації соціально-економічної політики [6, с. 6475].

Щодо визначення поняття *національної нерівності*, то її слід розуміти як обмеження у доступі до економічних ресурсів, політичної влади або соціальних благ за ознакою належності до певної національності. Національна нерівність проявляється у етнополітичних ризиках, які виникають у процесі взаємодії

національних меншин і споріднених держав, що зумовлені такими чинниками, як низький статус меншини в державі проживання.

Таблиця 1

Характеристика видів і проявів нерівності

№	Види нерівності	Прояви нерівності
1.	Економічна	Відмінності між рівнями доходів, активів, багатства і капіталу, а також рівнем життя, включаючи нерівність у працевлаштуванні.
2.	Соціальна	Відмінності між соціальними статусами різних груп населення, таких як класи, каста або вікові групи (системні дисбаланси функціонування соціальних інститутів, таких як освіта, охорона здоров'я, справедливість та соціальний захист).
3.	Культурна	Відмінності в статусі між групами, заснованими на ідентичності (охоплює дискримінацію за ознакою гендерної, етнічної та расової приналежності, релігії, інвалідності тощо, що міститься в культурних та історичних практиках).
4.	Політична	Відмінності у диференційованій здатності окремих осіб і груп впливати на процеси прийняття політичних рішень і отримувати вигоду від цих рішень.
5.	Екологічна	Відмінності і диспропорції в якості навколишнього середовища, до якого мають доступ індивіди і групи: рівні охорони навколишнього середовища, доступ до природних ресурсів та можливості отримати вигоду від їх експлуатації, а також вплив забруднення та ризики природних небезпек та катастроф.
6.	Просторова (регіональна)	Відмінності та диспропорції в економічній діяльності та доходах на просторах, як правило, між центрами та периферіями, між міськими та сільськими районами та між регіонами з більш-менш корисними ресурсами. Це призводить до нерівного доступу до послуг і знань, а також до дискримінації і нерівності у політичному впливі.
7.	Нерівність знань	Відмінності та численні фактори, що впливають на доступ до різних джерел і типів знань, а також наслідки цих диспропорцій. Впливає на здатність приймати обґрунтовані рішення, отримувати доступ до послуг та брати участь у політичному житті.

Джерело: [5, с. 22]

Глобальна нерівність проявляється у підкоренні високорозвинених держав спроб периферійних держав регулювати свої національні економіки, використовуючи при цьому політику «багата і пряника» щодо доступу до міжнародних кредитів і здійсненні структурної перебудови. В результаті бідні країни втрачають можливість регулювати складові частини глобально організованих виробничих процесів, які перебувають в межах їхніх власних кордонів, і, отже, вийти на більш високий рівень розвитку своєї економіки.

Розуміння багатоаспектності природи нерівності вимагає брати до уваги такі два її види, як гендерну нерівність та вікову нерівність.

Гендерна нерівність (англ. – Gender inequality) – це ситуація, коли жінки й чоловіки не є фактично рівними за правами, можливостями й уявленнями про них унаслідок сексизму. Гендерна нерівність впливає з відмінностей у гендерних ролях і спричинена існуванням гендерних стереотипів. Дискримінація людей через їхню стать або гендер є інструментом створення й підтримання гендерної нерівності.

Вікова нерівність – це обмеження доступу до економічних ресурсів, політичної влади або соціальних благ за ознакою віку. Вона спостерігається в країнах з різним соціально-економічним укладом, різною політичною орієнтацією, в тому числі при демократичному і авторитарному правлінні, а також в різні історичні епохи.

Концептуалізація підходів до тлумачення дефініції «нерівність», її видів та проявів можуть стати підґрунтям для подальших досліджень економічної нерівності в суспільстві, спричинених факторами коронавірусу та війни в Україні.

Література:

1. Опалько В.В. Еволюція поглядів на трактування наукової категорії нерівність та детермінанти її розвитку. Вісник Черкаського університету. Серія «Економічні науки». 2017. № 2. С. 38–49.
2. Piketti T. Capital v ННН веке. Moskva : AdMarginem Press, 2015. 592 s.
3. Богомолова Т., Топилина В.С. Экономическая стратификация: объективное и субъективное изменения. URL: <http://ecsocman.hse.ru/data/663/883/1216/003.B0G0M0L0VA.pdf>.

4. Детермінанти соціально-економічної нерівності в сучасній Україні : монографія / [Балакірева О.М., Головенько В.А., Дмитрук Д.А. та ін.] ; за ред. канд. соціол. наук О.М. Балакіревої ; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозів. Київ, 2011. 592 с.
5. World Social Science Report, 2016. Challenging Inequalities: Pathways to a Just World. Published by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), 2016. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002458/245825e.pdf>.
6. Vasilenko V.N. Arkhytektura rehyonalnoho ekonomycheskoho prostranstva: [Architecture of the Regional Economic Space] Monograph / NAS of Ukraine. Institute of Economic and Legal Studies. Donetsk: OOO South-East, LTD., 2006. 311 p.